

Opettajaopiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyskasvatukseen: Oivalluksia vai korulauseita?

Jaana Lepistö

Dosentti, käsityökasvatuksen yliopistotutkija
Turun yliopisto
Jatele@utu.fi

Marja-Leena Rönkkö

Dosentti, professori (käsityökasvatus,
määräaikainen 31.3.2024 saakka)
Turun yliopisto
malepe@utu.fi

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tiivistelmä

Yrittäjyyskasvatuksen sisällyttäminen Suomen koulutusjärjestelmän kaikille tasoille on kirvoittanut voimakkaita kannanottoja puolesta ja vastaan. Opettajakoulutuksessa yrittäjyyskasvatuksella on kaksiosainen rooli: 1) tutkia ja selkeyttää yrittäjyyskasvatuksen sisältöjä ja menetelmiä perusopetuksen näkökulmasta ja 2) aktiivisten sekä kriittisten yrittäjyyskasvattajien kouluttaminen. Opettajaopiskelijoiden näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksesta on tutkittu vähän, joten tässä tutkimuksessa tutkimuskysymykseksi asetettiin: Millaisia näkemyksiä opettajaopiskelijat esittävät yrittä-

jyyskasvatuksesta? Tutkimuksen laadullinen esseeaineisto kerättiin kahtena lukuvuotena (2021–2022 ja 2022–2023) opintojakson “Yrittäjyyskasvatus perusopetuksessa” aikana. Opintojaksolle osallistui kahtena lukuvuotena 132 luokanopettajaopiskelijaa, joista 42 antoi tutkimusluvan. Esseet analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Yleisesti opettajaopiskelijat suhtautuivat myönteisesti yrittäjyyskasvatukseen ja he pitivät yrittäjyyttä ja itsenäisen aloitteellisuuden kehittämistä tärkeinä perusopetuksen osa-alueina. Osa koki suurimmaksi haasteeksi yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen, joten siihen tarvittaisiin lisää koulutusta. Kun yrittäjyyskasvatus

ei ole sidoksissa mihinkään tiettyyn oppiaineeseen, kokivat opettajaopiskelijat vaikeuksia hahmottaa, miten sen voi tulevaisuudessa integroida perusopetuksen opetussuunnitelman toteuttamiseen ja osaksi arjen oppitunteja. Kriittistä näkökulmaa edusti opettajaopiskelijoiden ilmaiset liittyen yrittäjyyskasvatuksen rooliin kasvatata toimijoita yhteiskunnan ja elinkeinoelämän talouden ratkaisijoiksi. Lisäksi nähtiin, että yrittäjyyskasvatus tukee uusliberalistista, jopa ideologista ajattelua ja että se ohjaa oppilaiden ajatteluprosesseja yhdensuuntaisesti. Opettajaopiskelijat kyseenalaistavat yrittäjyyskasvatuksen sisällyttämisen koulujärjestelmään, jos sen ainoana tavoitteena on yrittäjien tuottaminen. Osallistujille heräsi kuitenkin myös oivalluksia yrittäjämäisestä pedagogiikasta ja sen mahdollisuuksista laajentaa oppijalähtöisten ja oppijointa aktivoivien opetusmenetelmien soveltamista omassa opetuksessaan. Tämä antoi uudenaista syvyyttä heidän suhtautumiseensa yrittäjyyskasvatukseen ja sitä kautta tulevaisuuden opetustyön toteuttamiseen.

Avainsanat: *opettajankoulutus, yrittäjämäinen oppiminen, yrittäjyyskasvatus*

Student Teachers' Views on Entrepreneurship Education: Insights or Platitudes?

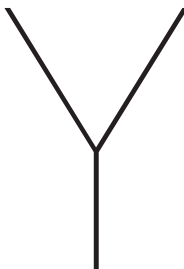
Abstract

The inclusion of entrepreneurship education at all levels of the Finnish education system has provoked strong arguments for and against. In teacher education, entrepreneurship education has a twofold role: 1) to explore and clarify the content and methods of entrepreneurship education from the perspective of basic education and 2) to train active and critical entrepreneurship educators. The views of student teachers on entrepreneurship education have been little

studied, so the research question in this study was: What are the views of student teachers on entrepreneurship education? The qualitative essay data for this study was collected during two academic years (2021-2022 and 2022-2023) during the course "Entrepreneurship Education in Basic Education". During the two academic years, 132 student teachers participated in the course, 42 of whom gave permission for the study. The essays were analyzed using theory-based content analysis. In general, the student teachers had a positive attitude towards entrepreneurship education and considered entrepreneurship and the development of independent initiative as important aspects of basic education. Some felt that the main challenge was the implementation of entrepreneurship education and that more training was needed. As entrepreneurship education is not linked to any specific subject, student teachers experienced difficulties in understanding how to integrate it in the future into the delivery of the basic education curriculum and into everyday lessons. A critical perspective was represented by student teachers' expressions related to the role of entrepreneurship education in educating actors as economic decision-makers in society and business. Furthermore, entrepreneurship education was seen as supporting neoliberal, even ideological, thinking and as guiding students' thought processes in a one-way direction. Student teachers question the inclusion of entrepreneurship education in the school system if its sole aim is to produce entrepreneurs. However, participants also gained insights into entrepreneurial pedagogy and its potential to extend the application of learner-centered and learner-activated teaching methods in their own teaching. This gave a new depth to their approach to entrepreneurship education and thus to future teaching practice.

Keywords: *teacher education, entrepreneurial learning, entrepreneurship education*

Johdanto

Yrittäjyyskasvatuksen taustalta löytyy laajoja poliittisia, kansallisia koulutusjärjestelmiä ja alueellista kehittämistä koskevia tavoitteita. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä se on kuitenkin melko uusi tulokas, sillä vasta 1990-luvun puolivälissä yrittäjyyden edistäminen näyttää tulleen kaikkien koulujen ja oppilaitosten tehtäväksi (Hannon, 2006; Ikonen, 2006; Korhonen, 2012; Kyrö & Ripatti, 2006). Suomen erikoisuutena voidaan pitää sitä, että yrittäjämäistä ajattelua alettiin soveltaa opetuksessa ensimmäisenä eurooppalaisista valtioista, ja yrittäjyyskasvatusta on veloitettu toteuttamaan kaikilla koulutusasteilla (Korhonen, 2012; Naskali, 2010). Yrittäjyyden teema tuotiin yleissivistävään koulutukseen ensimmäisen kerran vuoden 1994 opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä (Opetushallitus, 1994; Korhonen, 2012).

Henryn (2013) mukaan maailmanlaajuisesti yrittäjyyskasvatusta pidetään korkeakoulujen opetussuunnitelmien keskeisenä osa-alueena eikä niinkään valinnaisena tai oheisaiheena. Yrittäjyyden ja siihen liittyvän koulutuksen merkitys on nostettu esiin sekä Euroopan Unionin että Suomen kansallisissa poliittisissa asiakirjoissa (European Commission 2011; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2010; 2017). Eurooppalaisen koulutuspolitiikan mukaan yrittäjyyskasvatuksella on merkitystä nuorten tulevaisuudelle. Se on merkittävä tekijä oppilaiden vuorovaikutustaitojen, ongelmanratkaisutaitojen ja luovuuden kehittämisessä (Johansen, 2018; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2010; 2017). Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriön esittämänä tavoitteena on, että yrittäjyyskas-

vatusta toteutettaisiin kaikissa akateemisissa opettajankoulutusyksiköissä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2010; 2017; Rönkkö & Lepistö, 2015).

Opetus- ja kulttuuriministeriön yleissivistävälle koulutukselle asettamat yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet liittyvät ensisijaisesti osallistuvan ja aktiivisen kansalaisuuden kehittämiseen, nuorten oman elämänhallinnan, luovuuden ja innovaatiotoiminnan vahvistamiseen. Varhaiskasvatuksen yrittäjyyskasvatuksellisessa toiminnassa korostetaan itsetunnon kehittämistä, innovatiivisuutta, luovuutta ja tekemällä oppimista (Opetusministeriö, 2009). Yrittäjyyskasvatuksella on merkittävä asema perusopetuksessa (Korhonen, 2012). Sen merkitys korostuu nykyisen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2014), jossa tuodaan esille kaikkia oppiaineita koskeva, laaja-alaisen osaamisen alue Työelämätaidot ja yrittäjyys. Sen tavoitteena on auttaa oppilaita ymmärtämään kouluyhteisön, julkisen sektorin, yrity maailman ja organisaatioiden suhteellista merkitystä, toimintaa ja tarpeita yhteiskunnallisessa kehityksessä.

Yliopistojen tasolla yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen tarkoittaa yleensä liiketoiminnan ja akateemisen yrittäjyyden kehittämistä, tutkimustulosten hyödyntämistä ja opinnäytetöiden ja jatkokoulutusprojektien toteuttamista yhteistyössä työelämän kanssa (Opetusministeriö, 2004). Opettajankoulutukseen pyritään puolestaan sisällyttämään sellaisia sisältöjä, jotka auttavat tulevia opettajia tulkitsemaan yhteiskunnan, talouden, kulttuurin ja työelämän ilmiöitä ja vaikuttamaan niihin (European Commission 2011; 2020; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017). Tämä velvollisuus on kirjattu Opetus- ja kulttuuriministeriön julkilausumiin siten, että kaikkien opettaja- ja varhaiskasvatus-

alan opiskelijoiden tulee saada mahdollisuus kehittää yrittäjyyskasvatusvalmiuksiaan, ja lisäksi opettajankoulutuksessa kehitetään myös tulevien opettajien yrittäjyyspedagogisia valmiuksia (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017; Opetusministeriö, 2009).

Opettajankoulutuksessa yrittäjyyskasvatuksella on kaksiosainen rooli. Toisaalta sen tavoitteena on tutkia ja selkeyttää yrittäjyyskasvatuksen sisältöjä ja menetelmiä perusopetuksen näkökulmasta. Toisaalta yrittäjyyskasvatuksella on laajempi tarkoitus, sillä sen tavoitteena on kasvatetaan myös aktiivisia ja kriittisiä opettajia, jotka tulevaisuudessa soveltavat yrittäjyyskasvatuksellista menetelmää omassa opetuksessaan (ks. Ikonen, 2006; Korhonen, 2012; Lepistö, 2011; Lepistö & Rönkkö, 2013; Peltonen 2014). Yrittäjyyskasvatuksen strateginen rooli opettajankoulutuksen opetussuunnitelmissa ei ole käytännössä realisoitunut kovinkaan monessa opettajankoulutuslaitoksessa. Tavoitteiden saavuttaminen on hyvin paljon riippuvainen siitä, miten eri asteiden opettajat sisäistävät yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja kykenevät toteuttamaan niitä käytännön opetustyössä. Tätä edesauttaa yrittäjyyskasvatuksen sisällyttäminen osaksi tulevien opettajien asiantuntijuuden kasvamiseen ja professionaaliseen kehittymiseen (Peltonen, 2014; Kolho, 2022).

Yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen eri koulutusasteilla on haasteellista (Muller & Anderson, 2014), ja erityisesti siihen olennaisesti liittyvät monitahoisuus, vaihtelevuus ja satunnaisuus (Gibb, 2005; Parkkari, 2020; Sommarström ja muut, 2020). Opettajat ovat kokeneet yrittäjyyskasvatuksen sisällyttämisen opetukseen vaativana, ja osa heistä kokee epävarmuutta yrittäjyyskasvatuksen käytännön toteuttamisessa (Korhonen, 2012;

Sommarström, 2022; Sommarström ja muut, 2020; Peltonen, 2015; Ruskovaara ja muut, 2015). Opettajankoulutuksessa yrittäjyyskasvatuksen on todettu tukevan opettajia, sillä se voi tutkimusperustaisesti edistää yrittäjämäisen pedagogiikan kehittämistä ja toteuttamista, sillä opettajilla on keskeinen rooli yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisessa (European Commission 2011; Hämäläinen ja muut, 2022; Langston, 2020; Peltonen, 2014; Pihkala ja muut 2011).

Yrittäjyyskasvatuksen sisällyttäminen koulutusjärjestelmämme kaikille tasoille on kirvoittanut voimakkaita kannanottoja puolesta ja vastaan. Yrittäjyyskasvatuksen puolestapuhujien mukaan nyky-yhteiskunnassa tarvittavia tulevaisuustaitoja kuten elämänhallintaa, yrittäjämäistä toimintatapaa, riskinottokykyä, innovatiivisuutta, omatoimisuutta ja aktiivisuutta sekä omien näkemysten perustelua, saavutetaan parhaiten nimenomaan yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjämäisen pedagogiikan sekä yrittäjämäisen oppimisen kautta (Birdthistle, Costin & Hynes, 2016; Fayolle & Gailly, 2015; Ilonen, 2020; Raappana ja muut, 2021; Sommarström ja muut, 2017). Toisaalta yrittäjyyskasvatus on nähty uusliberalistisena hallintana ja yksilöiden välisen tasa-arvon kaventajana, ja sen sanotaan vakiintuneen jopa ylikansallisesti tunnustetuksi poliittiseksi ”välttämättömydeksi” (Harni, 2022; Komulainen ja muut, 2010; Komulainen ja muut, 2011; Korhonen, 2012; Laalo & Jauhiainen, 2019; Lackeus, 2017; Naskali, 2010; Parkkari, 2020). Viimeaikaisessa suomenkielisessä tutkimuksessa näkyy selkeä suunta yrittäjyyden ja kasvatuksen vuoropuheluun sekä voimakkaampaan koulutuspoliittiseen näkemykseen. Yrittäjyyskasvatusta tarkastellaan kriittisemmin verrattuna kansainväliseen yrittäjyyskasvatustutkimukseen (Peltonen ja muut,

2021). Myös yrittäjyyspuhetta ja oletuksia, joissa oppiasteelta toiselle jatkuvan yrittäjyyskasvatuksen “ehjän polun” rakentaminen kuvataan itsestään selvästi positiivisena ja kaikille oppijoille tarpeellisenä asiana, tarkastellaan tutkimuksissa kriittisesti (Parkkari, 2020).

Useissa tutkimuksissa (Dal ja muut, 2016; Hannon, 2006; Henderson & Robertson, 2000; Hoppeja muut, 2017; Ilonen, 2020; Pittaway & Cope, 2007; Rätty ja muut, 2018) tarkastellaan yrittäjyyskasvatusta sekä opiskelijoiden yrittäjyysintentoita ja -asenteita korkea-asteen koulutuksessa, mutta hyvin vähän tiedetään peruskoulun opettajien asenteista yrittäjyyskasvatusta kohtaan. Opettajien näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksesta on tutkittu esimerkiksi koulutuksen toteuttamisen (Korhonen ja muut, 2012a; Leffler, 2009), yrittäjyyskasvatusta tukevan oppimisympäristön (Hietanen & Ruismäki, 2016; Ruskovaara & Pihkala, 2013) sekä oppijoiden koulutettavuuden (Korhonen, 2012; Korhonen ja muut, 2012b) ja opettajien omien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittymisen (Peltonen, 2014) näkökulmista. Opettajaopiskelijoiden käsityksiä yrittäjyyskasvatuksesta ja sen toteuttamisesta, on tutkittu vähän (Lepistö & Rönkkö, 2013; Rönkkö & Lepistö, 2015; Naskali, 2010), joten tässä tutkimuksessa tutkimuskysymykseksi asetettiin: Millaisia näkemyksiä opettajaopiskelijat esittävät yrittäjyyskasvatuksesta?

Yrittäjyyskasvatus pedagogisena toimintana

Yrittäjyyskasvatuksen käsite on laaja metakäsite monenlaiselle yrittäjyyteen liittyvälle kasvatustoiminnalle (Jones & Iredale, 2010; Cope & Watts, 2000; Hytti & O’Gorman, 2004; Peltonen, 2014), ja se edellyttää kaikilta ope-

tukseen osallistujilta kykyä ja halua hyväksyä epävarmuutta ja rohkeutta kokea odottamattomia oppimistilanteita (Neck & Greene, 2011). Yrittäjyyskasvatus voidaan ymmärtää välineenä, jonka avulla oppilaat voivat lisätä itseluottamustaan, analysoida liikeideoita, kommunikoida muiden kanssa, kehittää verkostoja sekä johtaa ja arvioida hankkeita (Henry, 2013; Lackéus, 2015; 2020). Koulutuspoliittisissa asiakirjoissamme (Opetusministeriö, 2009) ja yrittäjyyskasvatuskirjallisuudessa (Ikonen, 2006; Hytti & Gorman, 2004; Jones & Iredale, 2010; Kyrö & Ripatti, 2006; Ristimäki, 1999) yrittäjyyttä määritellään usein omaehtoisen yrittäjyyden, sisäisen- ja ulkoisen yrittäjyyden käsitteillä. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä käsitellään yrittäjyyttä laajasti ja yrittäjyyskasvatuksen tuleekin edistää kaikkia yrittäjyyskäsitteeseen liittyviä muotoja (Korhonen, 2012). Tässä tutkimuksessa käytämme termejä *yrittäjämäinen toiminta* ja *yrittäjämäinen ajattelutapa* tarkoittamaan asennetta, jossa oppijoilla on aloitekykyä ja rohkeutta heittäytyä tilanteeseen. Opettajalta tämä edellyttää asiantuntemusta auttaa oppijaa voittamaan epävarmuutensa (Lepistö & Rönkkö, 2014; Lackéus, 2015; 2020; Langston, 2020; Leffler, 2009; Lindberg ja muut, 2017; Peltonen ja muut, 2021) sekä vahvistaa oppijan uskallusta kokea myös epäonnistumisia.

Yrittäjämäisen oppimisen tutkimuksissa korostetaan oppimisen olevan kokeuksellista, tutkivaa, muuttuvaa, sosiaalista, mielikuvia, tunteellista, kokeellista, epämuodollista sekä uteliasta. Oppiminen tapahtuu moninaisissa ympäristöissä ja sitä johtaa oppija (Ilonen, 2020; Jones & Iredale, 2010; Lackéus, 2015; Mueller & Anderson, 2014; Rae, 2005; 2011). Parhaimmillaan yrittäjämäinen oppiminen on luonteeltaan prosessinomaista toimim-

taoppimista, jossa oppiminen tapahtuu havainnoinnin sekä yksilöllisten ja kollektiivisten kokemusten kautta (Peltonen, 2014).

Yrittäjämäisen oppimisen toteutuminen edellyttää, että opetuksessa uskalletaan antaa oppijalle vastuuta ja tilaa itsenäiselle ajattelulle sekä mahdollistetaan yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen kokemuksellisesti (Lackéus, 2020; Lackéus & Sävetun, 2019; Mueller & Anderson, 2014). Oppimisessa tunnustetaan ja toimitaan mahdollisuuksien saavuttamiseksi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa uusien hankkeiden synnyttämiseksi, organisoimiseksi ja johtamiseksi. Yrittäjämäinen oppiminen sisältää sekä yrittäjämäisen toiminnan oppimisen että oppimisen yrittäjämäisten toimintatapojen kautta. (Mueller & Anderson, 2014; Palmér & Johansson, 2018; Rae, 2005; 2011.)

Oppijan ja opettajan roolit painottuvat eri tavoin yrittäjämäisen oppimisen eri osa-alueilla. Opettajan roolina ja vastuualueena ovat erityisesti oppimis-kontekstin ja opetussisällön suunnittelu. Opettaja ja oppija toimivat yhdessä yrittäjämäisen oppimisympäristön kehittämisessä. Yrittäjämäisessä oppimisessä keskeistä on, että opettaja antaa oppijalle mahdollisuuden ottaa vastuun omasta oppimisestaan (Birdthistle ja muut, 2016; Gibb, 2005; Jones & Iredale, 2010; Ruskoavaara & Pihkala, 2013; Seikkula-Leino ja muut, 2010; Tiernan, 2016), ja oppija sitoutuu tähän vastuuseen sekä ottaa toiminnassa aktiivisen roolin (Ilonen, 2020; Mueller & Anderson, 2014).

Yrittäjyyskasvatusta toteuttava opettaja voidaan nähdä yrittäjämäisenä toimijana ja roolimallina, joka oman yrittäjämäisen kasvattamisen ja pedagogisen toimintansa avulla edistää oppijoiden yrittä-

jämäistä ajattelu- ja toimintatapaa (Peltonen, 2014; San-Martín ja muut, 2021; Tiernan, 2016). Peltonen (2014) käyttää käsitettä pedagoginen yrittäjyys, joka perustuu siihen, että opettaja itse omaksuu myönteisen asenteen yrittäjyyttä kohtaan ja näkee yrittäjyyden laaja-alaisena työ- ja elämänorientaationa. Tähän perustuu opettajan yrittäjyyskasvatuksellinen toiminta, mikä parhaimmillaan johtaa oppijalähtöisten ja oppijoita aktivoivien opetusmenetelmien soveltamiseen sekä yrittäjämäistä toimintaa tukevien autenttisten opiskeluympäristöjen luomiseen ja hyödyntämiseen. Opettajan roolina on toimia valmentajana tai mahdollistajana, joka luo tilaa kokemuksille, reflektiolle ja luottaa oppijan toimintaan (Bacigalupo ja muut, 2016; Lepistö & Rönkkö, 2014). Yrittäjämäinen pedagogiikka perustuu kokonaisvaltaisen yrittäjyyskasvatuksen olemukseen (Remes, 2001; Rönkkö & Lepistö, 2015), jossa luonteenomaista on inhimillinen luovuus ja ympäristön kanssa käytävä keskustelu (Sommarström ja muut, 2017; Peltonen, 2014).

Tutkimuksen toteuttaminen ja analyysi

Tämä tutkimus edustaa kehittämistutkimusta (*design research*) ja sen tavoitteena on uusien koulutuksessa toteutuvien oppimisen tapojen ja opetuksen kehittäminen (Stephan, 2014; Cobb ja muut, 2003). Tutkimus on osa pidempiaikaista projektia, jossa on kerätty vuodesta 2010 alkaen aineistoa opettajaopiskelijoiden yrittäjyyskasvatusta koskevista näkemyksistä (Lepistö & Rönkkö, 2013; Rönkkö & Lepistö, 2015).

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin kahtena lukuvuotena (2021–2022 ja 2022–2023) opintojakson “Yrittäjyyskasvatus perusopetuksessa” aikana. Opin-

toijaksolle osallistui kahtena lukuvuotena 132 luokanopettajaopiskelijaa, joista 42 antoi tutkimusluvan. Osallistujien ikä- ja sukupuolirakenne vastasi opettajankoulutuksessa opiskelevien normaalijakaumaa (Opetushallitus, 2019) eli suurin osa osallistujista oli naisia, ja opiskelijat olivat iältään 20–30-vuotiaita. Ennen tutkimusluvan myöntämistä osallistujat tutustuivat tutkimuslupaan sekä tietosuojailmoitukseen. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, eikä osallistujan kohdistunut negatiivisia seuraamuksia, jos hän ei osallistunut tutkimukseen. Osallistujalla oli myös mahdollisuus keskeyttää osallistuminen missä hetkessä tahansa. Aineisto on pseudonymisoitu, eikä tulosten kirjoittamisessa tuoda esille osallistujan ikää eikä sukupuolta.

Kyseinen opintojakso on luokanopettajan tutkinto-ohjelman maisterivaiheen pakollinen kasvatustieteen syventäviin opintoihin kuuluva opintojakso. Opintojakson tavoitteena on, että opiskelija perehtyy yritteliäisyyteen perustuviin toimintatapoihin sekä yrittäjämäisen pedagogiikan soveltamismahdollisuuksiin perusopetuksessa, yrittäjyyskasvatusta koskeviin tutkimuksiin sekä yrittäjyyden eri näkökulmiin. Opintojakson toteutuksessa korostettiin toimintaan perustuvia oppimismenetelmiä, joissa pääasiallisena tavoitteena on opiskelijoiden aktiivinen rooli (Hytти & O’Gorman, 2004). Vastuupettaja sekä vierailevat luennoitsijat perehdyttivät opiskelijoita yrittäjyyteen yhteiskunnallisena ilmiönä, kouluun yhteisönä sekä kouluorganisaation toiminnan kehittämishaasteisiin yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Luennot toimivat keskustelufoorumina, joissa asiantuntijoiden ja opiskelijoiden näkemyksiä käsiteltiin ja opiskelijoilla oli mahdollisuus esittää kriittisiäkin näkemyksiä. Opiskelijoiden tehtävinä oli suunnitella ja toteuttaa opinto-

vierailu yrityksiin tai muihin elinkeinoelämän- tai julkishallinnollisten toimijoiden kohteisiin ja tehdä siitä raportti sekä suunnitella pienryhmissä yrittäjyyskasvatukseen ja laaja-alaisiin oppimiskokonaisuuksiin liittyvä oppimistehtävä vuosiluokille 1–6. Edellisten lisäksi osallistujat kirjoittivat esseen, jossa opiskelijoiden tuli pohtia yrittäjyyskasvatuksen merkitystä ja tarpeellisuutta sekä perusopetuksessa että opettajankoulutuksessa. Tästä esseetehtävästä muodostuu tämän tutkimuksen aineisto.

Essee on tekstityyppi, joka on persoonallinen ja pohdiskeleva. Esseen kirjoittajan odotetaan käsittelevän aiheitaan omasta valitsemastaan näkökulmasta ja ilmaisevan ajatuksiaan persoonallisella tyylillään, sen sijaan että hän vain referoisi tietoja (Luukka, 1993). Tällä opintojaksolla esseessä ei ollut tarkoitus käyttää kirjallisuuslähteitä, vaan koko essee perustui osallistujan näkemyksiin. Opiskelijoille kuitenkin sallittiin aiemman tutkimuksen käyttö tukemaan argumentteja esimerkiksi viitatessaan asiantuntijoiden esityksiin. Useimmat opiskelijat kirjoittivatkin esseen minämuodossa suhteuttamalla ajatuksensa ja kokemuksensa opintojaksolla heränneisiin ajatuksiin sekä argumenttoivat niitä. Esseetä ei arvioitu opintojaksolla numeroasteikolla, jotta opiskelija ilmaisi ajatuksensa miettimättä, mitä arviointikriteeristöissä esitetään. Esseen kirjoittaminen aloitettiin ensimmäisellä luennolla, jolloin osallistujien tehtävänä oli kirjoittaa ensimmäiset ajatuksensa yrittäjyyskasvatuksesta ja sen toteuttamisesta perusopetuksessa. Osallistujat jatkoivat esseen työstöä opintojakson aikana sekä sen loppua ja pohtivat siinä yrittäjyyskasvatuksen merkitystä ja tarpeellisuutta sekä opettajankoulutuksessa että perusopetuksessa perustellen omia näkemyksiään. Esseen pituutta ei määritelty, koska opinto-

jakso kuuluu opettajankoulutuksen syventäviin opintoihin, ja opiskelijoilta odotetaan osaamista yliopistotason esseiden kirjoittamisesta.

Esseet analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä (Krippendorf, 2019), sillä aikaisemmat tutkimukset (Lepistö & Rönkkö, 2013; Rönkkö & Lepistö, 2015) toimivat apuna analyysin etenemisessä. Tässä tutkimuksessa ei testata aikaisempia teorioita, vaan jäsenetään aineistosta tehtyjä havaintoja ja rinnastetaan ne aikaisemmissa tutkimuksissa esitettyihin teemoihin ja tuloksiin. Aineisto pelkistettiin laadullisten aineistojen analyysiohjelma NVivossa. Esseevastaukset tallennettiin ohjelmistoon ja ne luokiteltiin, jolloin aineistosta poimittiin tutkimuskysymykseen liittyvät ilmaisut. NVivo-ohjelmisto toimi apuvälineenä analyysin aikana erityisesti luokittelussa ja teemoittelussa sekä aineiston hallinnassa. Luokittelu tapahtui NVivossa valitsemalla haluttu teksti sekä aktivoimalla jo valmiiksi luotu luokka tai luomalla uusi (Luomanen & Räsänen, 2008).

Tulokset

Tämän tutkimuksen osallistujat suhtautuivat myönteisesti yrittäjyyskasvatukseen ja he pitivät yrittäjyyttä ja itsenäisten aloitteiden tekemisen kehittämistä tärkeinä osa-alueina perusopetuksessa. Osallistujien mielestä oli luontevaa, että opettaja opettaa yrittäjymäisellä tavalla. Yrittäjyyskasvatusta pidettiin tapana luoda motivaatiota opiskeluun, tulevan työelämän mallina sekä itsetunnon kehittäjänä. Lisäksi osallistujat uskoivat, että se voi auttaa oppilaita sitoutumaan ympäristöönsä ja yhteiskuntaan sekä ottamaan vastuuta niistä. Osallistujat määrittelivät, että yrittäjyyskasvatusta muodostuu sisällöistä ja metodeista, ja yrittä-

jjyyskasvatuksellisten toimintatapojen tulisi olla osa koko koulun arkea. Jokaiseen koulupäivään ja oppituntiin voidaan sisällyttää tilanteita, joissa voidaan harjoitella yrittäjyyskasvatukseen liittyviä taitoja. Näitä taitoja ovat osallistujien mukaan itsenäinen tiedon hankinta ja sen aktiivinen käsittely, yhteistyötaidot, itsenäisten ratkaisujen tekeminen, vaihtoehtoisten toimintatapojen etsiminen, haasteisiin tarttuminen sekä pettymysten kohtaaminen.

”Yrittäjämäinen ote mikä tulisi näkyä luokkahuoneessa on ennen kaikkea, mielestäni, vastuunjako, omien ajatusten ulostuontia ja pallottelua. Se mihin opetussuunnitelman opetusta ohjaa, on oman ajattelun käyttöön, tietynlaiseen vastuuseen ja vapauteen sisällön opettamisen suhteen.” (Essee IbB)

Yrittäjyys ja omatoimisuus olivat osallistujien mielestä tärkeitä peruskoulun ja opettajankoulutuksen osa-alueita. Ne toimivat oppilaiden opiskelumotivaation herättäjinä ja tulevaisuuden työelämän konkretisoijina sekä itsetunnon kehittäjinä. Lisäksi niiden avulla ajateltiin voitavan sitouttaa oppilaita yhteiskunnalliseen toimintaan ja ottamaan vastuuta itseltään, ympäristöstä ja yhteiskunnasta. Tällöin yrittäjyyskasvatusta on kokonaisvaltaisen prosessi, jossa kasvatetaan pärjääviä kansalaisia, jossa oppilas oppii suunnittelemaan toimintaansa, ottamaan riskejä, miettimään mahdollisia ongelmia ja ratkomaan niitä.

Opettajaopiskelijoiden käsitykset ja ymmärrys yrittäjyyskasvatuksesta ja sen toteuttamisesta luo pohjan yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseksi ja toteuttamiseksi. Heidän näkemyksensä mukaan koululaitos instituutioon korostaa kuitenkin ei-yrittäjymäisiä arvoja, kuten perinteitä, järjestelmällisyyttä, tietämistä ja johta-

juutta, joten osa osallistujista koki yrittäjyyskasvatuksellisen toimintatavan haastavaksi. Toisaalta osa osallistujista korosti tavoitteiden saavuttamiseen pyrkimisen tärkeyttä sekä ulkoiseen yrittäjyyteen kasvattamista. Heidän mielestään yrittäjyyskasvatuksen tulisi olla kokonaisvaltaista, ja kaikki yrittäjyyteen liittyvät näkökohdat tulisi kattaa.

”Nyt ymmärrän paremmin ja tiedän, että yrittäjyyskasvatuksen tausta pohjaa siihen ajatukseen, että kehittyvän yhteiskunnan perusta on yrittäjämäisessä toiminnassa ja että yrittäjämäinen toiminta vaatii myönteistä asennoitumista yrittäjyyteen. Toki tämä tuntuu itsestään selvältä ajatukselta, mutta vaatii tarkempaa asian pohtimista ja syventymistä siihen, miksi yrittäjyyskasvatus on jo peruskouluasteella tärkeää.” (Essee TFG)

Yleisesti osallistujat korostivat yrittäjyyskasvatuksen merkitystä yksilön omien voimavarojen löytämisenä ja hyödyntämisenä, vastuun ottamisena ja sen kantamisena, erilaisten yhteistyötapojen löytämisenä ja niiden hyödyntämisenä. Lisäksi he näkivät yrittäjyyskasvatuksen pedagogisena mahdollisuutena. Opiskelijat pohtivat yrittäjyyskasvatusta esimerkiksi projektien ja ryhmätöiden toteuttamisena sekä integrointina eri oppiaineiden välillä. Samalla yrittäjyyskasvatus on mahdollisuus hankkia koululle yhteistyökumppaneita sekä lisätä koulun ja kodin välistä yhteistyötä.

Useat osallistujat toivat esille, että he ajattelivat yrittäjyyskasvatuksen olevan yrityskasvatusta, jonka tavoitteena on tulevaisuuden yrittäjien kasvattaminen. Tästä johtuen heidän oli vaikeaa yhdistää sisältöä opettajan työhön. Opintojakson aikana osallistujat huomasivat itse korostavansa kansalaisena kasvamista sekä erilaisia elämässä tulevien haasteiden kohtaa-

mista. He kokivat, että yrittäjyyskasvatus on haastava aihe opettaa ja he tarvitsisivat siihen lisää koulutusta.

”Tavoitteena on vahvistaa oppilaan aktiivisuutta yhteiskunnallisissa asioissa, vastuunottokykyä, päätöksentekotaitoa, itsetuntoa, yhteistyötaitoja, kriittistä ajattelua sekä ongelmanratkaisutaitoja. Nämä kaikki ovat erittäin tärkeitä ei vain yrittäjyyden näkökulmasta vaan ovat osa nykypäivän työelämässä tarvittavia taitoja. Koulun tärkein tehtävä on tuoda yhteiskuntaan aktiivisia, osallistuvia, motivoituneita ja vastuullisia ihmisiä, jotka pitävät myös yhteiskunnan tuottavana ja elinvoimaisena. -- Perusopetuksessa yrittäjyyskasvatuksella on erityinen tehtävä, kun lapset ja nuoret etsivät suuntaa elämälleen.” (Essee NBI)

Käsitteenä yrittäjyyskasvatus aiheutti osalle osallistujista hämmennystä, ja he kokivat termin ”yrittäjyys” harhaanjohtavaksi. Yrittäjyyskasvatusta vierastetaan siksi, että osallistujat yhdistivät sen yrittäjyyteen, mutta eivät näe itseään yrittäjyyden kasvattajina. Osa pohtikin, voisiko yrittäjyyskasvatusta kutsua kansalaiskasvatukseksi.

”Kuitenkin koska yrittäjyyskasvatuksen määritelmä on niin monimutkainen, on vaikeaa aina ymmärtää, miten paljon yrittäjyyskasvatusta oikeasti onkaan.” (Essee MBS)

Osa osallistujista koki haasteelliseksi yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen. Koska yrittäjyyskasvatus ei ole sidoksissa mihinkään tiettyyn oppiaineeseen, osallistujilla voi olla vaikeuksia hahmottaa, miten he voivat integroida yrittäjyyskasvatuksen toteutettavaan opetussuunnitelmaan ja arjen oppitunneille. Tämä aiheutti opiskelijoille epävarmuutta siitä, miten ja missä

kontekstissa heidän tulisi integroida yrittäjyyskasvatus omaan opetukseensa.

”Kun sitä ei ole varsinaisesti mihinkään oppiainesisältöön kirjattu, on yrittäjyyskasvatuksen käytännön toteuttaminen vain ja ainoastaan kiinni opettajan omasta mielenkiinnosta ja aktiivisuudesta. Tästä syystä koen, että yrittäjyyskasvatus on tällä hetkellä vain opetussuunnitelmaan kirjattu korulause. On hyvä muistaa, että koulu on loppujen lopuksi aika abdas saareke, omine sääntöineen ja tapoineen.” (Essee VmT)

Toisaalta haaste liittyi resursseihin ja tukeen. Osa osallistujista koki, ettei heillä ole riittävästi resursseja, kuten aikaa, materiaaleja tai ulkopuolista asiantuntijatukea, toteuttaa yrittäjyyskasvatusta omassa opetuksessaan.

”Välillä mietityttää näin nuorena opettajana, kun opittavaa ja haltuun otettavia asioita on paljon, miten löytää tilaa yrittäjyyskasvatukselle? Välillä tuntuu, että on niin paljon hankkeita ja muuta ns. ”ylimääräistä” oppiainepaletin ulkopuolista asiaa, jotka pitää kuitenkin mahdollistaa johonkin väliin.” (Essee TuF)

Osallistajat, jotka eivät nähneet yrittäjyyskasvatusta merkittävänä osana opetukseen, toivat esille sen liittyvän poliittisiin tavoitteisiin. Yrittäjyyskasvatusta pidettiin toimintana, joka on vaarallista tai se vaikeuttaa oppilaiden ajatteluprosesseja. He kyseenalaistivat sen, miksi koulujärjestelmän pitää tuottaa yrittäjiä siihen pakotamalla.

”Mielestäni muut asiat, kuten käden- taidot, perusasioiden oppiminen ja perinteinen sivistys on ollut tärkeämpiä, ja markkinataloutta ja kapitalismia tukeva toiminta toissijaista. Suoraan sanottu-

na en ole ollut kovin kiinnostunut yrittäjämäisyyteen kasvattamisesta, mutta jo ensimmäisen luentokerran jälkeen huomaan, että olen ajatellut asiaa vain toiselta puolelta ja asia on jäänyt minulle melko etäiseksi.” (Essee MfN)

”Toisaalta kouluun kohdistuu jatkuvasti paineita muun yhteiskunnan taholta, ja markkinaliberalistinen ajattelu uhkaa levittäytyä jo peruskouluunkin. Koulun tehtävänä nähdään äärimmilleen vietyä tuottaa osaajia elinkeinoelämän palvelukseen ja kuluttajia. Yrittäjyyskasvatuksen monet mahdollisuudet ja niiden pohtiminen auttavat toivottavasti opettajaa punnitsemaan vaikutusyrityksiä ja elinkeinoelämän läsnäolon hyötyjä ja haittoja koulussa.” (Essee IvS)

Osallistujille heräsi oivalluksia yrittäjyyskasvatukseen liittyvästä pedagogiikasta, mikä antoi uudenlaista syvyyttä heidän lähestymistapaansa. Nämä opiskelijat ymmärsivät, että heille uudenlainen toimintatapa luokassa vaatii toisaalta avoimuutta, mutta myös rohkeutta ja päättäväisyyttä. Heille yrittäjyyskasvatus tarkoitti käytännössä sitä, että annetaan oppilaiden oppia yrittäjämäisessä ympäristössä, johon liittyy asiantuntemuksen ja omien työskentelytapojen, kuten kriittisyyden, päätöksenteon ja riskien ottamisen kehittäminen.

Pohdinta

Yhteenvedon tutkimuksen tuloksista voidaan todeta, että opettaja-opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyskasvatukseen on myönteistä ja he pitivät yrittäjyyttä sekä itsenäisen aloitteellisuuden kehittämistä tärkeinä osa-alueina myös perusopetuksessa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että osa opiskelijoista kokee suurimmaksi haasteeksi yrit-

täjiyyskasvatuksen toteuttamisen, ja siihen tarvitaan lisää koulutusta sekä tukea. Varsinkin kun yrittäjiyyskasvatus ei ole sidoksissa mihinkään tiettyyn oppiaineeseen, kokevat opiskelijat vaikeuksia hahmottaa aiheen integroinnin perusopetuksen opetussuunnitelman toteuttamiseen ja käytännön oppitunneille.

Opiskelijoiden näkemyksistä nousee kriittisimpänä asiana se, että yrittäjiyyskasvatus nähdään toimintana, jonka tavoitteena on tuottaa vain toimijoita yhteiskunnan ja elinkeinoelämän talouden ratkaisijoiksi sekä kuluttajiksi. Osa opiskelijoista kokee, että yrittäjiyyskasvatus tukee uusliberalistista, jopa ideologista ajattelua ja se ohjaa oppilaiden ajatteluprosesseja vain yhdensuuntaisesti. Opettajaopiskelijat kyseenalaistavat yrittäjiyyskasvatuksen sisällyttämisen koulujärjestelmään, jos sen tavoitteena on vain tuottaa yrittäjiä yhteiskuntaan. Tulosten pohjalta näyttää siltä, että opiskelijoille heräsi kuitenkin myös oivalluksia yrittäjämäisestä pedagogiikasta ja sen mahdollisuuksista laajentaa oppijalähtöisten ja oppijoita aktivoivien opetusmenetelmien soveltamista omassa tulevasa opetustyössään. Tämä antoi uudenlaista syvyyttä heidän suhtautumiseensa yrittäjiyyskasvatukseen ja sitä kautta tulevaisuuden opetustyön toteuttamiseen.

Harrisin ja Gibsonin (2008) mukaan it-seluottamus ja pätevyys määräytyvät yrittäjyydessä vahvasti myönteisten kokemusten tai menestyksen perusteella. Yrittäjämäisen pedagogiikan ymmärtäminen ja sen käyttöön ottaminen koko perusopetuksen alueella edellyttää sitä, että tulevat opettajat ovat itse sisäistäneet yrittäjämäiset toimintatavat. Näin ollen he kykenevät arvioimaan yrittäjiyyskasvatusta myös kriittisesti, pohtimaan sen merkitystä ja suunnittelemaan sen hyödyntämistä omassa opetuksessaan (ks. Hannon,

2006; Hytti, 2022; Peltonen, 2014). Yrittäjiyyskasvatusvalmiuksien kehittäminen ja yrittäjämäisen opetuksen toteuttaminen ovat haasteellisia tehtäviä ja vaativat opettajalta kykyä riskin ottamiseen sekä kykyä heittäytyä mukaan oppimismatkalle yhdessä oppilaiden kanssa (Hytti & O’Gorman, 2004; Kolho, 2022; Seikkula-Leino ja muut, 2010; Shane & Venkataraman, 2000; Shulman & Shulman, 2004). Oppijoiden yritteliäisyyden tukeminen vaatii opettajalta epävarmuuden sietokykyä. Yrittäjiyyskasvatus asettaakin opettajuudelle melkoisia odotuksia avoimuudesta ja vastaanottavuudesta. On tärkeää oivaltaa, että oppijoiden sopeutumattomuudessa voi piillä myös jotain tervettä ja muutosvoimaista. (Lepistö, 2011.) Opettajien valmiudet, usko omiin kykyihinsä ja sitä kautta aktiivisuus yrittäjiyyskasvatukseen toteuttamiseen näyttäisivät vahvistuvan kollaboratiivisen ja reflektiivisen oppimisen sekä verkostoissa toimimisen avulla (Peltonen, 2015; Ruskovaara ja muut, 2015).

Voimassa olevien Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaisesti yrittäjiyyskasvatusta tulee toteuttaa laaja-alaisesti kaikkien oppiaineiden tavoitteiden ja keskeisten sisältöalueiden toteutuksessa. Oppiainekuvauksissa on avattu oppiaineiden tavoitteiden yhteys laaja-alaiseen osaamiseen, kuten Työelämätaidot ja yrittäjiyys (L6). (Opetushallitus, 2014, 20–24.) Vaikka yrittäjiyyskasvatusta on perusopetuksessa toteutettu jo vuodesta 1994 lähtien, näyttää siltä, että koulu instituutiona ei tue opettajien yrittäjiyyskasvatuspyrkimyksiä eikä siten aina mahdollista yrittäjiyyskasvatuksen tavoitteiden toteutumista (Korhonen, 2012; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2010; Ristimäki, 1999). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että yrittäjiyyskasvatuksen sisällyttäminen opetta-

jankoulutuksen opintoihin on tarpeellista, ja se on oleellista tulevien opettajien työnsään tarvitseman resilienssin näkökulmasta. Resilienssi opettajien osaamisessa määrittellään taidoksi vastata työhön liittyviin vaatimuksiin selviytymistä tukevilla strategioilla, kyvyksi sopeutua muutostilanteisiin ja omien vaikutusmahdollisuuksien tunnistamista sekä kykyä selvittää ja sopeutua vaativissakin työhön liittyvissä muutostilanteissa (Gu & Day, 2007; Metsäpelto ja muut, 2021).

Opettajankoulutukseen olisi sisällytettävä ajatuksia ja aloitteita, jotka antavat tuleville opettajille valmiudet tulkita yhteiskunnallisia, taloudellisia, kulttuurisia ja ammatillisia ilmiöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten he täyttävät kasvatusvastuunsa (Euroopan komissio, 2011; Johansen, 2018). Tämä tarkoittaa, että suomalaisen perusopetuksen opettajilta odotetaan myös yrittäjämäisen ajattelutavan juurruttamista oppilaisiinsa. Ainakin Suomessa opettajankoulutusta näytetään pitävän niin keskeisenä vaikuttajana, että sitä velvoitetaan toteuttamaan kaikki koulutukselliset ja yhteiskunnalliset uudistukset sekä toiveet, joita eri aikoina kehitetään ja esitetään. On kuitenkin tärkeää varmistaa, että yrittäjyyskasvatus osana opettajankoulutusta ja perusopetusta perustuu vankkoihin kasvatuksellisiin ja pedagogisiin periaatteisiin eikä markkinavoimien näkökulman kritiikittömään hyväksymiseen (Lepistö, 2011; Korhonen, 2012; Naskali, 2010). Opettajankoulutusta voidaan tarkastella myös ammattikasvatuksen näkökulmasta siinä mielessä, että sen tavoitteena on opettajan ammatissa tarvittavien valmiuksien kehittäminen sekä edellytysten luominen itsenäiselle ammatilliselle toiminnalle ja jatkuvalle ammatilliselle oppimiselle. Tätä pyritään toteuttamaan Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen käsityön aineenopettajatut-

kinto-ohjelmassa Työelämätaidot ja käsityön monimuotoiset työympäristöt -opintojaksolla, jossa opiskelijan tavoitteena on hahmottaa koulutuksen ja työelämän suhteita sekä hallita työelämässä tarvittavia yleisiä työelämätaitoja oman alakohtaisen asiantuntijuuden rinnalla. Opettajien peruskoulutus on ammattiin oppimista, joka toteutuu tutkimusperustaisessa opettajankoulutuksessa (Nokelainen, 2022; Metsäpelto ja muut, 2021; 2022).

Turun yliopisto profiloitui yrittäjyysyliopistoksi vuonna 2015 (Turun yliopisto 22.9.2015) ja ilmoitti määrätietoisesti kehittävänsä yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä asennetta ja toimintaa koko yliopistossa. Turun yliopisto sai myös kansainvälisen *ACEEU* (Accreditation Council for Entrepreneurial and Engaged Universities) -akkreditointitunnustuksen yliopiston sitoutumisesta yhteiskunnan elinvoiman edistämiseen vuonna 2022 (Turun yliopisto 9.3.2022). Yrittäjämäinen ajattelu ja toimintamalli ovat yliopistolle keino lisätä vaikuttavuuttaan omassa toimintaympäristössään sekä kouluttaa asiantuntijoita, jotka rakentavat kestäväää tulevaisuutta myös eri kasvatus- ja koulutusalueilla.

Opettajankoulutuksen keskeinen rooli yhtenä vaikuttamisen kanavana on merkityksellinen (Peltonen, 2015; Ruskovaa ja muut, 2015). Erityinen haaste opettajankoulutuksen yrittäjyyskasvatukselle on se, että opettajaopiskelijoilla on valmiutta ilmaista kriittisyyttä koulutuksen sisällöistä, näkökulmista ja yhteiskunnan ilmaisemista velvoitteista, mutta muuttuuko tämä kriittisyys toiminnaksi? Yrittäjyyskasvatus kaipaa onnistuakseen myös pedagogista uudistumista. Yrittäjyyskasvatusta tukeva toiminta tarkoittaa käytännössä sitä, että oppijat oppivat toimimaan yrittäjämäisesti ympäristössä, joka kannustaa yrittäjämäiseen käyttäytymi-

seen. Mutta pitäisikö opettajankoulutuksen yrittäjyyskasvatuksen rohkeasti ottaa opintojen tavoitteeksi ja sisällöksi yrittäjämäisen asenteen kasvattamisen lisäksi myös ymmärryksen kehittäminen yrittäjyydestä ja liiketoiminnasta sekä yrittäjyystoiminnan johtamisesta? Tarvitseeko opettajankoulutuksessa toteutettava yrittäjyyskasvatus siis erillisen ja spesifin yrittäjyysisällön? Tuleeko tällä koulutuksella tavoitella opettajaopiskelijan yrittäjämäistä asennetta ja ymmärrystä yrittäjyydestä opettajankoulutuksessa vai tulevan opettajan pedagogisen yrittäjyyden ja ammatillisen osaamisen kehittämistä? Ongelmia tai erityistä pohdittavaa meille opettajankouluttajille tuottaa se, mitä jo olemassa olevia tehtäviä, tavoitteita ja oppisisältöjä opettajankoulutuksesta tulisi poistaa, jotta kohtuullisen lyhyillä aikaväleillä kaikki tulevat lisäys- ja uudistusehdotukset voitaisiin toteuttaa?

Tämän tutkimuksen toteutuksen arvioinnissa tulee ottaa huomioon, että aineisto on kerätty vain yhdestä yliopistosta opettajankoulutuksen osalta. Opintojaksolla kerätty essee oli osa opintojaksoa, ja se oli pakollinen suoritus. Tutkimusaineisto, opettajaopiskelijoiden esseet, olivat osa opintokokonaisuuden arviointia, ja on mahdollista, että tämä on voinut vaikuttaa opiskelijoiden vähäisten, kriittisten näkemysten esiin tuomiseen.

Jaana Lepistö, Dos., KT, toimii käsityökasvatuksen yliopistotutkijana Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa, Rauman kampuksella. Hän tarkastelee tutkimuksessaan käsityön monimuotoisuutta, opettajaopiskelijoiden työelämätaitojen kehittämistä sekä yrittäjyyskasvatusta opettajankoulutuksen kontekstissa.

Marja-Leena Rönkkö, Dos., KT, toimii käsityökasvatuksen professorina Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa, Rauman kampuksella. Hän tarkastelee tutkimuksessaan käsityön tekemisen merkitystä sekä käsityön opettamista yhdistettynä yrittäjämaiseen ajattelutapaan ja kulttuuriperintökasvatukseen.

Lähteet

- Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y. & Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Luxembourg: Publication Office of the European Union. <https://doi.org/10.2791/593884>
- Birdthistle, N., Costin, Y. & Hynes, B. (2016). Engendering entrepreneurial competencies in the youth of today: a teacher's perspective, *Education + Training*, 58(7/8), 766–782. <https://doi.org/10.1108/ET-02-2016-0031>
- Cobb, P., Confrey, J., diSessa, A., Lehrer, R., & Schauble, L. (2003). Design experiments in educational research. *Educational Researcher* 32(1), 9–13. <https://doi.org/10.3102/0013189X032001009>
- Cope, J. & Watts, G. (2000). Learning by doing – An exploration of experience, critical incidents and reflection in entrepreneurial learning. *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, 6(3), 104–124. <https://doi.org/10.1108/13552550010346208>
- Dal, M., Elo, J., Leffler, E., Svedberg, G. & Westerberg, M. (2016). Research on Pedagogical entrepreneurship – a literature review based on studies from Finland, Iceland and Sweden. *Education Inquiry*, 7(2), 159–182. <https://doi.org/10.3402/edui.v7.30036>
- European commission (2011). *Entrepreneurship Education: Enabling Teachers as a Critical Success Factor. A report on Teacher Education and Training to prepare teachers for the challenge of entrepreneurship education. Final report.* <https://ec.europa.eu/docs-room/documents/9272/attachments/1/translations>
- European Commission (2020), Joint Research Centre, McCallum, E., McMullan, L., Weicht, R. et al., *EntreComp at work – The European entrepreneurship competence framework in action in the labour market – A selection of case studies*, Bacigalupo, M. (editor), Publications Office, <https://data.europa.eu/doi/10.2760/673856>

- Fayolle, A. and Gailly, B. (2015). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurial attitudes and intention: hysteresis and persistence. *Journal of Small Business Management*, 53(1), 75–93. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/jsbm.12065>
- Gibb, A. (2005). The future of entrepreneurship education: Determining the basis for coherent policy and practice? Teoksessa P. Kyrö & C. Carrier (toim.), *The Dynamics of Learning Entrepreneurship in a Cross-Cultural University Context* (ss. 44–66). Tampere: University of Tampere Research Center for Vocational and Professional Education.
- Gu, Q., & Day, C. (2007). Teachers resilience: A necessary condition for effectiveness. *Teaching and Teacher Education*, 23(8), 1302–1316. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2006.06.006>
- Hannon, P. D. (2006). Teaching pigeons to dance: Sense and meaning in enterprise. *Education + Training*, 48(5), 296–308. <https://doi.org/10.1108/00400910610677018>
- Harni, E. (2022). Yrittäjyyskasvatuksen eetos ja poliittikka myöhäiskapitalismissa. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2424-7>
- Harris, M. L. & Gibson, S. G. (2008). Examining the entrepreneurial attitudes of US business students. *Education + Training*, 50(7), 568–581. <https://doi.org/10.1108/00400910810909036>
- Henderson, R. & Robertson, M. (1999). Who wants to be an entrepreneur? Young adult attitudes to entrepreneurship as a career. *Career Development International*, 5(6), 279–287. <https://doi.org/10.1108/00400919910279973>
- Henry, C. (2013). Entrepreneurship education in HE: are policy makers expecting too much? *Education + Training*, 55(8/9), 836–848. <http://dx.doi.org/10.1108/ET-06-2013-0079>
- Hietanen, L., & Ruismäki, H. (2016). Awakening students' entrepreneurial selves: case music in basic education. *Education + Training*, 58(7/8), 832–848. <https://doi.org/10.1108/ET-02-2016-0047>
- Hoppe, M., Westerberg, M. & Leffler, E. (2017). Educational approaches to entrepreneurship in higher education: A view from the Swedish horizon. *Education + Training*, 59(7/8), 751–767. <https://doi.org/10.1108/ET-12-2016-0177>
- Hytti, U. (2022). Why a critical perspective is positive for entrepreneurship education? *Review of Entrepreneurship*, 21(4), 20–22. <https://doi.org/10.3917/entre.214.0020>
- Hytti, U. & O'Gorman, C. (2004). What is "enterprise education"? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programs in four European countries. *Educational + Training*, 46(1), 11–23. <https://doi.org/10.1108/00400910410518188>
- Hämäläinen, M., Joensuu-Salo, S., Peltonen, K., & Raappana, A. (2022). HEI Teacher perceptions of entrepreneurship education: The role of teachers' entrepreneurial backgrounds and HEI managerial support. Teoksessa C. Henry, B. Gabriel, K. Sailer, E. Bernadó-Mansilla, & K. Lahikainen (toim.), *Strategies for the Creation and Maintenance of Entrepreneurial Universities* (ss. 114–141). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7456-0.ch006>
- Ilonen, S. (2020). *Entrepreneurial learning in entrepreneurship education in higher education*. Turun yliopisto, Turun kauppakorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8030-7>
- Ikonen, R. (2006). *Yrittäjyyskasvatus: Kansalaisen taloudellista autonomiaa etsimässä*. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-5591-82-4>
- Johansen, V. (2018). *Innovation cluster for entrepreneurship education. A report on Innovation and Research Entrepreneurship Education*. Eastern Norway Research Institution.
- Jones, B. & Iredale, N. (2010). Enterprise education as pedagogy. *Education + Training*, 52(1), 7–19. <http://dx.doi.org/10.1108/00400911011017654>
- Kolho, P. (2022). EntreCompin yrittäjyystaidot ja opettajan ymmärrys. *Evolving Pedagogy*. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:jamk-issn-2489-2386-17>
- Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen S. (toim.) (2010). *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino
- Komulainen, K., Naskali, P., Korhonen, M., & Keskitalo-Foley, S. (2011). Internal entrepreneurship – A Trojan horse of the neoliberal governance of education? Finnish pre-and in-service teachers' implementation of and resistance towards entrepreneurship education. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 9(1), 341–374.
- Korhonen, M. (2012). *Yrittäjyyttä ja yrittäjämääsyyttä kaikille? Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa*. Joensuun yliopisto.
- Korhonen, M., Komulainen, K., & Rätty, H. (2012a). Opettajien tulkinat yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista diskursiivisena kamppailuna. *Kasvatus & Aika*, 6(1), 6–22. <https://journal.fi/kasvatusjajaika/article/view/68309>
- Korhonen, M., Komulainen, K. & Rätty, H. (2012b). Not everyone is cut out to be the entrepreneur type. How Finnish school teachers construct the meaning of entrepreneurship education and the related abilities of the pupils. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56(1), 1–19. <http://dx.doi.org/10.1080/00313831.2011.567393>

Krippendorff, K. (2019). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4. painos). SAGE.

Kyrö, P. & Ripatti, A. (2006). Yrittäjyyden opetuksen uudet tuulet. Teoksessa P. Kyrö & A. Ripatti (toim.) *Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia*. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006 (ss. 10–30). Tampereen yliopisto.

Laalo, H. & Jauhiainen, A. (2019). Yrittäjyyttä akatemiaan! Suomalaisen yliopistokoulutuksen problematisoituminen yrittäjyysdiskursseissa. *Aikuiskasvatus*, 39(2), 92–107. <https://doi.org/10.33336/aik.82983>

Lackéus, M. (2015). Entrepreneurship in education what, why, when, how. *Entrepreneurship360 background paper*. OECD. European Commission. http://www.oecd.org/cfe/leed/BGP_Entrepreneurship-in-Education.pdf

Lackéus, M. (2017). Does entrepreneurial education trigger more or less neoliberalism in education?”, *Education + Training*, 59(6), 635–650. <https://doi.org/10.1108/ET-09-2016-0151>

Lackéus, M. (2020). Comparing the impact of three different experiential approaches to entrepreneurship in education. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 26(5), 937–971. <https://doi.org/10.1108/IJEBR-04-2018-0236>

Lackéus, M. & Sävetun, C. (2019) Assessing the impact of enterprise education in three leading Swedish compulsory schools. *Journal of Small Business Management*, 57:sup1, 33–59, <https://doi.org/10.1111/jsbm.12497>

Langston, C. (2020). Entrepreneurial educators: vital enablers to support the education sector to reimagine and respond to the challenges of COVID-19. *Entrepreneurship Education* 3, 311–338. <https://doi.org/10.1007/s41959-020-00034-4>

Leffler, E. (2009). The many faces of entrepreneurship: a discursive battle for the school arena. *European Educational Research Journal*, 8(1), 104–116. <https://doi.org/10.2304/eeerj.2009.8.1.104>

Lepistö, J. (2011) Yrittäjyyskasvatuksen tulevaisuus opettajankoulutuksessa: Tarvitseeko opettajankoulutus yrittäjyyskasvatusta vai yrittäjyyskasvatus opettajankoulutusta? Teoksessa T. Rytkölä, E. Ruskoavaara & M. R. Järvinen (toim.) *Yrittäjyyskasvatus perus- ja toisella asteella – näkökulmia pedagogiikan kehittämiseen* (ss. 13–29). Helsinki: Kerhokeskus – koulutyön tuki ry.

Lepistö, J. & Rönkkö, M.-L. (2014). Opettaja-opiskelijöiden käsitykset yrittäjyyskasvatuksesta. Teoksessa J. Seikkula-Leino, A. Tiikkala & L. Yöntilä (toim.) *Yrittäjyyskasvatusta suomalaisen opettajankoulutukseen ja opetukseen! YVI-hankkeen hedelmiä vuosilta 2010–2014* (ss. 43–54). Turun normaali-

koulun julkaisuja 1/2014, Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5933-4>

Lepistö, J. & Rönkkö, M.-L. (2013). Teacher students as future entrepreneurship educators and learning facilitators. *Education + Training*, 55(7), 641–653. <http://dx.doi.org/10.1108/ET-05-2012-0055>

Lindberg, E., Bohman, H., Hulten, P. & Wilsson, T. (2017). Enhancing students’ entrepreneurial mindset: a Swedish experience”, *Education + Training*, 59(7/8), 768–779. <https://doi.org/10.1108/ET-09-2016-0140>

Luomanen, J. & Räsänen, P. (2008). *Tietokoneavusteinen laadullinen analyysi ja QSR NVivo –ohjelmisto*. 3. täydennetty painos. Turun yliopisto, Sosiologian laitos.

Luukka, M.-R. (1993). Opiskeluessee tekstityypinä. *Virtittäjä*, 97(3), 408–410. <https://journal.fi/virtittaja/article/view/38604>

Metsäpelto, R.-L., Heikkilä, M., Hangelin, S., Mikkilä-Erdmann, M., Poikkeus, A.-M., & Warinowski, A. (2022). Osaamistavoitteet luokanopettajakoulutuksen opetussuunnitelmissa: Näkökulmana Moniulotteinen opettajan osaamisen prosessimalli. *Kasvatus*, 52(2), 164–179. <https://doi.org/10.33348/kvt.111437>

Metsäpelto, R.-L., Poikkeus, A.-M., Heikkilä, M., Husu, J., Laine, A., Lappalainen, K., Lähteenmäki, M., Mikkilä-Erdmann, M., & Warinowski, A. (2021). A Multidimensional Adapted Process Model of Teaching. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability* 34, 143–172. <https://doi.org/10.1007/s11092-021-09373-9>

Mueller, S. & Anderson, A.R. (2014). Understanding the entrepreneurial learning process and its impact on students’ personal development: A European perspective. *The International Journal of Management Education*, 12(3), 500–511. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2014.05.003>

Naskali, P. (2010). Toistoa ja vastarintaa: yliopisto-opiskelijat ja yrittäjyyskasvatus. Teoksessa K. Komulainen, S. Keskitalo-Foley, M. Korhonen & S. Lappalainen. (toim.) *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino, 72–99.

Neck, H. M., & Greene, P. G. (2010). Entrepreneurship education: known worlds and new Frontiers. *Journal of Small Business Management*, 49(1), 55–70. <https://doi.org/10.1111/j.1540-627X.2010.00314.x>

Nokelainen, P. (2022). Mitä on ammattikasvatus ja ammattikasvatuksen tutkimus? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 15(1), 4–9. <https://journal.fi/akakk/article/view/113863>

Opetushallitus (2020). *Esi- ja perusopetuksen opetusryhmät*. Raportit ja selvitykset 2020:16. <https://>

www.oph.fi/fi/tilastot/tilastoja-opettajista-ja-rehtoreista

Opetushallitus (1994). *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994*. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus.

Opetusministeriö (2004). *Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma*. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18. Helsinki: Opetusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-442-746-X>

Opetusministeriö (2009). *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat*. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Helsinki: Opetusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-679-9>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010). *Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijaako*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuisioita ja selvityksiä 2010: 1 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-913-4>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2017). *Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset 2017*. <https://okm.fi/yrittajyylinjaukset>

Palmér, H. & Johansson, M. (2018) Combining entrepreneurship and mathematics in Primary school – what happens? *Education Inquiry*, 9(4), 331–346. <https://doi.org/10.1080/20004508.2018.1461497>

Parkkari, P. (2020). Yrittäjyyskasvatuksen ”ehjän polun” rakentuminen yrittäjyyskasvatuksen strategioissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 22(4), 9–25. <https://journal.fi/akakk/article/view/101397>

Peltonen, K. (2014). *Opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittyminen ja siihen vaikuttavat tekijät*. Aalto University publication series, Doctoral dissertations, 175/2014. Aalto Yliopisto, Johtamisen laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-5941-9>

Peltonen, K. (2015). How can teachers' entrepreneurial competences be developed? A collaborative learning perspective. *Education + Training*, 57(5), 492–511. <https://doi.org/10.1108/ET-03-2014-0033>

Peltonen, K., Niiranen, S., Ikäheimonen, T., & Oikkonen, E. (2021). Katsaus suomalaisen yrittäjyyskasvatus tutkimuksen nykytilaan ja tulevaisuuden suuntiin. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 23(1), 4–26. <https://journal.fi/akakk/article/view/107441>

Pihkala, T., Oikkonen, E., Seikkula-Leino, J. & Pihkala, J. (2011). Yrittäjyyskasvatus monikerroksisena ilmiönä – kohti yrittäjyyskasvatuksen arviointijärjestelmää. Teoksessa J. Heinonen, U. Hytti, & A. Tiikkala (toim.) *Yrittäjämäinen oppiminen: tavoitteita, toimintaa ja tuloksia* (ss. 20–37). Turun yliopiston Kauppakorkeakoulu ja Kasvatustieteiden tiedekunta.

Pittaway, L. & Cope, J. (2007). Entrepreneurship education: A systematic review of the evidence. *Inter-*

national Small Business Journal, 25(5), 479–510. <https://doi.org/10.1177/0266242607080656>

Raappana, A., Pihkala, T. & Kuru, P. (2021) *How can Finnish ninth graders' perception of their entrepreneurial selves be measured? A report on the building process of a survey instrument*. LUT Scientific and Expertise Publications. Raportit ja selvitykset – Research Reports 104. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-335-641-2>

Rae, D. (2005) Entrepreneurial learning: a narrative-based conceptual model. *Journal of Small Business & Enterprise Development*, 12(3), 323–335. <https://doi.org/10.1108/14626000510612259>

Rae, D. (2011). Yliopistot ja yrittäjyyskasvatus: vastaus uuden aikakauden haasteisiin. Teoksessa J., Heinonen, H., Hytti, & A., Tiikkala, (toim.) *Yrittäjämäinen oppiminen: tavoitteita, toimintaa ja tuloksia* (ss. 38–69). Turun yliopiston Kauppakorkeakoulu ja Kasvatustieteiden tiedekunta.

Remes, L. (2001). Yrittäjyyskasvatus pedagogisessa toimintatehtävässä. *Kasvatus*, 32(4), 368–381.

Ristimäki, K. (1999). Yrittäjyyskasvatus: sisäisen, ulkoisen vaiko vain yrittäjyyden edistämistä yksilössä. *Kasvatus*, 30(5), 450–460.

Ruskovaara, E. and Pihkala, T. (2013), “Teachers implementing entrepreneurship education: classroom practices”, *Education + Training* 55(2) pp. 204–216. <https://doi.org/10.1108/00400911311304832>

Ruskovaara, E., Pihkala, T., Seikkula-Leino, J., & Järvinen, M. R. (2015). Broadening the resource base for entrepreneurship education through teachers' networking activities. *Teaching and Teacher Education*, 47(1), 62–70. <https://www.learntechlib.org/p/202286/>

Rönkkö, M.-L., & Lepistö, J. (2015). Finnish student teachers' critical conceptions of entrepreneurship education. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 9(1), 61–75. <https://doi.org/10.1108/JEC-03-2013-0003>

Räty, H., Komulainen, K., Harvorsén, C., Nieminen, A., & Korhonen, M. (2018). University students' perceptions of their 'ability selves' and employability: a pilot study. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 4(29), 107–115. <https://doi.org/10.1080/20020317.2018.1453221>

San-Martín, P., Fernández-Laviada, A., Pérez, A. & Palazuelos, E. (2021). The teacher of entrepreneurship as a role model: Students' and teachers' perceptions. *The International Journal of Management Education*, 19(1). <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2019.100358>

Seikkula-Leino, J., Ruskovaara, E., Ikävalko, M., Mattila, J. & Rytkölä, T. (2010). Promoting entrep-

reneurship education: the role of the teacher? *Education + Training* 52(8/9), 117–127.

Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review* 25(1), 217–226. <https://doi.org/10.2307/259271>

Shulman, L. S. & Shulman, J. H. (2004). How and what teachers learn: a shifting perspective. *Journal of Curriculum Studies* 36(2), 257–271. <https://doi.org/10.1080/0022027032000148298>

Sommarström, K. (2022). *Teachers' practices of entrepreneurship education in cooperation with companies*. [Väitöskirja, Lappeenrantaan-Lahden teknillinen yliopisto LUT, Tuotantotalous] Acta Universitatis Lappeenrantaensis 1016. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-335-793-8>

Sommarström, K., Ruskovaara, E. & Pihkala, T. (2017). Company visits as an opportunity for entrepreneurial learning. *Journal for International Business and Entrepreneurship Development*, 10(3), 298–315. <https://doi.org/10.1504/JIBED.2017.085505>

Sommarström, K., Oikkonen, E., & Pihkala, T. (2020). Entrepreneurship education. Paradoxes in school-company interaction. *Education + Training*, 62(7/8), 933–945. <http://doi.org/10.1108/ET-08-2019-0171>

Stephan, M. L. (2014). Conducting classroom design research with teachers. *The International Journal of Mathematics Education* 47(6), 905–917. <https://doi.org/10.1007/s11858-014-0651-6>

Tiernan, P. (2016). Enterprise education in initial teacher education in Ireland. *Education+Training*, 58(7/8), 849–860. <https://doi.org/10.1108/ET-03-2016-0053>

Turun yliopisto 9.3.2022. *Turun yliopistolle kansainvälinen ACEEU-akkreditointi tunnustuksena yrittäjämääsyydestä ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta*. Mediatiedote. <https://www.utu.fi/fi/ajankoh- taista/mediatiedote/turun-yliopistolle-kansainvali- nen-aceeu-akkreditointi-tunnustuksena>

Turun yliopisto 22.9.2015. *Turun yliopisto on yrittäjyysyliopisto*. Uutinen. <https://www.utu.fi/fi/ajan- kohtaista/uutinen/turun-yliopisto-on-yrittajyysyli- opisto>